

การพัฒนาศักยภาพของชุมชนด้วยการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร
อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา

The Development of Potential Community by Processing for Herb Product
of Chalerm Phra Kiat District, Nakhon Ratchasima Province

วรฤทธิ กอปรสิริพัฒน์¹ อาจารย์ชัชวาลย์ ตั้งตรงขันตี² ต้อม พันธุ์งาม³ พิมพ์ชนก โสรัตน์ทองคำ⁴

E-mail: worarit.k@nrru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ เป็นการส่งเสริมให้ชุมชนมีการยกระดับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน ด้วยการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากสินค้าเกษตร โดยมุ่งหวังให้คนในชุมชน ช่วยกันสร้างให้เกิดผลิตภัณฑ์ของตนเอง สามารถพึ่งพาตนเองได้ วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษาศักยภาพของกลุ่มแกนนำสมุนไพรบ้านโนนกราด ตำบลหนองสูงเหนือ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรของกลุ่มแกนนำสมุนไพรบ้านโนนกราดเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน กลุ่มเป้าหมายเป็นกลุ่มแกนนำสมุนไพรบ้านโนนกราด ตำบลหนองสูงเหนือ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 33 คน และผู้ใช้ผลิตภัณฑ์จำนวน 100 คน เครื่องมือการวิจัยใช้การสัมภาษณ์ การประชุมระดมสมองและแบบประเมินการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ผลการวิจัย พบว่า

1. ทางกลุ่มแกนนำบ้านโนนกราดและชุมชน มีความต้องการแปรรูปพืชสมุนไพรในการดูแลสุขภาพเป็นภูมิปัญญา สืบต่อกันมา เป็นผลิตภัณฑ์น้ำมันไพลและลูกประคบสมุนไพร โดยใช้ศักยภาพของกลุ่มผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน

2. มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูปสมุนไพรตามมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน มีตราสัญลักษณ์และบรรจุภัณฑ์ ช่องทางจัดจำหน่ายออนไลน์ รวมทั้งมีการจัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้วยศักยภาพของกลุ่ม สามารถจัดจำหน่ายจนเกิดรายได้ให้แก่กลุ่มและผู้บริโภคให้การยอมรับ

3. ผลการประเมินความพึงพอใจในผลิตภัณฑ์ ผู้ใช้ผลิตภัณฑ์มีความพึงพอใจในน้ำมันไพลในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.23$, S.D. = 0.73) และลูกประคบในระดับมาก ($\bar{X} = 4.13$, S.D. = 0.69) ตามลำดับ

คำสำคัญ: ศักยภาพของชุมชน การแปรรูปผลิตภัณฑ์ กระบวนการมีส่วนร่วม พืชสมุนไพร

Abstract

This research aim to raise the standard of community products by agriproduct processing for the community relies on itself. The objective of this research are to study potential of Ban Nonkrad herbal community leaders, Nong Ngu Lueam Sub-district of Chalerm Phra Kiat District, to promote the establishment of community enterprises and develop medicinal plant products from Ban Nonkrad herbal group as a community product. The population studies are 33 people of Ban Nonkrad herbal community leaders, Nong Ngu Lueam Sub-district, Chalerm Phra Kiat District, Nakhon Ratchasima Province and 100 users of the product. The research tool consists of interview, focus group and questionnaires. The result found that

1. Ban Nonkrad herbal community leaders and the community reveals the opinion show that the processing of medicinal plants for Zingiber oil and Thai herbal compress health care products as to inherit local wisdom, By using the potential of group through a process of participation in product development in the community

2. The potential of group participated in community product development with branding, packaging, online distribution channel and established a community enterprise group. The products able to distribute until generating income to the group and consumers accepted

3. Product satisfaction assessment results; consumer's satisfaction of Zingiber oil were most satisfied ($\bar{X} = 4.23$, S.D. = 0.73) and consumers are very satisfied with Thai herbal compress ($\bar{X} = 4.13$, S.D. = 0.69), respectively.

Keywords: potential community, product processing, participation process, medicinal plant

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาเทคโนโลยีและนวัตกรรมการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

² อาจารย์ประจำสาขาวิชาวิทยาศาสตร์การกีฬาและการออกกำลังกาย คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

³ อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

⁴ อาจารย์ประจำสาขาวิชาเทคนิคการสัตวแพทย์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

ความเป็นมาของปัญหา

อุทยานธรณีโคราช (Khorat Geopark) เป็นพื้นที่ทางภูมิศาสตร์แห่งหนึ่ง ที่มีภูมิประเทศและแหล่งธรณีวิทยามีคุณค่า รวมทั้งแหล่งนิเวศวิทยาและวัฒนธรรมที่สำคัญและสัมพันธ์กับแหล่งธรณีวิทยา ครอบคลุมพื้นที่ในเขต 5 อำเภอของจังหวัดนครราชสีมา คือ อำเภอสีคิ้ว สูงเนิน ขามทะเลสอ เมืองนครราชสีมา และอำเภอเฉลิมพระเกียรติ รวม 3,167 ตารางกิโลเมตร ปัจจุบันคณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบให้เสนออุทยานธรณีโคราชเข้ารับการรับรองเป็นอุทยานธรณีโลกของยูเนสโก (UNESCO Global Geoparks) ซึ่งการเป็นอุทยานธรณีของยูเนสโก ต้องเป็นพื้นที่ที่ประกอบด้วยแหล่งที่มีคุณค่าด้านธรณีวิทยา โบราณคดี นิเวศวิทยาและวัฒนธรรม มีการจัดการแบบองค์รวมระหว่างการอนุรักษ์ การให้ความรู้และการวิจัยพัฒนาอย่างยั่งยืน อุทยานธรณีเน้นการอนุรักษ์ร่วมกับการท่องเที่ยวเชิงธรณีแบบยั่งยืน ซึ่งจะทำให้ชุมชนได้รับประโยชน์จากการอนุรักษ์มรดกทางธรณีในท้องถิ่น ทั้งในรูปงานอาชีพบริการต่างๆ เพิ่มขึ้น การผลิตและจำหน่ายสินค้าเกษตร หัตถกรรมของท้องถิ่นที่เป็นอัตลักษณ์ หรือเอกลักษณ์

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นการเดินทางจากบ้านไปยังจุดหมายต่างๆ เพื่อดูแลเรื่องสุขภาพอย่างหนึ่งและเป็นประเภทหนึ่งของการพักผ่อน กิจกรรมการส่งเสริมสุขภาพด้วยการท่องเที่ยวจะทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินผ่อนคลายความเครียด เป็นการพัฒนาด้านจิตใจและอารมณ์ ซึ่งเป็นมิติหนึ่งของการมีสุขภาพที่ดี โดยประเทศไทยจะมีรายได้จากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่ยั่งยืนได้ด้วยการเป็นศูนย์กลางบริการเพื่อส่งเสริมสุขภาพ (Wellness Hub) ได้แก่ บริการนวดไทยเพื่อสุขภาพ สปาเพื่อสุขภาพ เป็นต้น (จามรี ชูศรีโฉม และคณะ, 2558) ปัจจุบันมีการผสมผสานการแพทย์แผนไทยเข้าสู่ระบบบริการสาธารณสุขของรัฐ เป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทยรวมถึงช่วยให้ระบบสาธารณสุขมีค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพต่ำลง เป็นแนวคิดในการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมซึ่งผสมผสานกับวิถีชีวิตการดูแลสุขภาพแบบคนไทยที่มุ่งทั้งด้านการส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรค ฟื้นฟูสุขภาพ มีกิจกรรมในการดูแลสุขภาพ การรักษาพยาบาล

จากการที่กล่าวมาข้างต้นนี้ ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาการพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรให้มีคุณภาพมาตรฐานและเป็นที่ความต้องการของตลาด จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทางการจัดการชุมชนอย่างยั่งยืน โดยเลือกกลุ่มแกนนำสมุนไพรบ้านโนนกรด ตำบลหนองงูเหลือม อำเภอเฉลิมพระเกียรติ มาเป็นกรณีศึกษา เนื่องจากเป็นกลุ่มชุมชนที่จัดตั้งขึ้นเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน จากกิจกรรมการดำเนินงานของกลุ่ม เช่น การปลูกพืชสมุนไพรทางการเกษตรอย่าง ไพล มะกรูด มะขาม ขมิ้น เป็นต้น รวมถึงการทำผลิตภัณฑ์จากพืชสมุนไพรเพื่อจัดจำหน่าย สร้างมูลค่าเพิ่มในรูปแบบผลิตภัณฑ์ชุมชน (Drucker, 2006) แต่ปัจจุบันผลิตภัณฑ์ชุมชนยังไม่สามารถจำหน่ายในวงกว้าง ผู้วิจัยจึงมีเป้าหมายที่จะขับเคลื่อนให้เกิดการจัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจและผลักดันให้เกิดมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน รวมทั้งพื้นที่ในการจัดจำหน่าย ผ่านการตลาดพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (มาลินี คำเครือและธีระพันธ์ โชคอุดมชัย, 2562) ที่สามารถต่อยอดไปถึงการสร้างรายได้รูปแบบอื่นภายในชุมชน นอกเหนือจากประโยชน์ที่ได้จากการเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์แล้ว ยังถือเป็นการยกระดับมาตรฐานของผลิตภัณฑ์ โดยมุ่งหวังให้ชาวบ้านในชุมชน ช่วยกันสร้างให้เกิดมาตรฐานสำหรับผลิตภัณฑ์ในชุมชนของตนเองให้เป็นที่ยอมรับของนักท่องเที่ยว สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลที่ผลักดันให้วิสาหกิจชุมชนซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของความมั่นคงและยั่งยืนของระบบเศรษฐกิจให้มีความสามารถในการแข่งขันที่สูงขึ้น โดยได้ดำเนินการขับเคลื่อนชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ซึ่งเป็นแนวคิดพัฒนา OTOP รูปแบบใหม่ โดยเน้นการดึงนักท่องเที่ยวเข้าสู่ชุมชน ให้ประชาชนได้ขายสินค้าในชุมชนของตนเอง โดยนำเสนอ ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม มาแปลงเป็นรายได้ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดรายได้กระจายภายในชุมชน ดังนั้น พื้นที่บ้านโนนกรด มีกลุ่มที่มีความพร้อมที่จะพัฒนาศักยภาพของกลุ่มให้สามารถแข่งขันและพึ่งพาตนเองได้ ผู้วิจัยจึงเลือกพื้นที่ดังกล่าวในการพัฒนา

ผลการวิจัยนี้ เป็นตอบสนองนโยบายการพัฒนาชุมชนของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมาในยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาท้องถิ่น บูรณาการพันธกิจสัมพันธ์เพื่อพัฒนาสังคมท้องถิ่น ด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม และกีฬา การศึกษา การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และสุขภาพ เป็นการพัฒนาท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน เพื่อเพื่อส่งเสริมให้มีการยกระดับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ ให้สามารถปรับตัวเข้าสู่การพัฒนาให้พร้อมขายสร้างรายได้มากขึ้น และให้ประชาชนในชุมชนหมู่บ้านในอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา ได้รับความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนให้สามารถแข่งขันได้ผ่านการตลาดพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งจะเป็นชุมชนที่เข้มแข็งต่อไป กำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาศักยภาพของกลุ่มแกนนำสมุนไพรบ้านโนนกรด ตำบลหนองงูเหลือม อำเภอเฉลิมพระเกียรติในการพัฒนาผลิตภัณฑ์
2. เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูปสมุนไพรและส่งเสริมให้เกิดการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนของกลุ่มแกนนำสมุนไพรบ้านโนนกรด ตำบลหนองงูเหลือม อำเภอเฉลิมพระเกียรติ โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วม

3. เพื่อประเมินผลิตภัณฑ์สมุนไพรชนิดผงจากสมุนไพรพื้นบ้านไทย จากการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรของกลุ่มแกนนำสมุนไพรบ้านโนนกราด ตำบลหนองสูง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ เป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประเภทของการวิจัย

ศึกษาวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research) ผสมผสานกับการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

2. กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแกนนำสมุนไพรบ้านโนนกราด ตำบลหนองสูง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 33 คนและกลุ่มผู้บริโภคที่ใช้ผลิตภัณฑ์จำนวน 100 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

เครื่องมือการวิจัยใช้ในการเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบบันทึกการประชุมระดมสมองและแบบประเมินการพัฒนาผลิตภัณฑ์

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์จากสินค้าเกษตรประเภทพืชสมุนไพร โดยมีการผสมผสานโดยอาศัยการนำเอาองค์ความรู้ด้านแพทย์แผนไทยกับภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรในท้องถิ่น เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน รวมถึงยกระดับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ของชุมชนบ้านโนนกราด ตำบลหนองสูง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ โดยเป็นงานวิจัยเชิงทดลองในภาคสนามด้วยระเบียบวิธีเชิงคุณภาพ มีขั้นตอนเริ่มต้นจากการศึกษา ค้นคว้า พัฒนา และนำไปสู่การนำไปประยุกต์ปฏิบัติจริง

ผู้วิจัยกำหนดเขตพื้นที่การวิจัย คือ บ้านโนนกราด หมู่ 1 ตำบลหนองสูง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ โดยลงพื้นที่ศึกษาผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่มีอยู่แล้วและศึกษาภูมิปัญญา ทรัพยากรต่างๆ ในชุมชนเพื่อให้เกิดแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนใหม่

ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้นำชุมชนและชาวบ้าน กลุ่มแกนนำชุมชนในพื้นที่หมู่บ้าน บ้านโนนกราด หมู่ 1 แพทย์แผนไทยปฏิบัติการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลตำบลหนองสูง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจะเป็นการวิเคราะห์แบบองค์รวม ในลักษณะของการหาความสัมพันธ์ของผลการศึกษาที่นำไปสู่การสรุปประเด็นที่เป็นตัวแปรสำคัญในการออกแบบและพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพแปรรูปจากสินค้าเกษตรภายใต้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและแพทย์แผนไทยจะนำไปสู่การวางแผนการดำเนินงาน อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการพัฒนาศักยภาพชุมชน ด้วยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มแกนนำสมุนไพรบ้านโนนกราด ตำบลหนองสูง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา ดำเนินการภายใต้กรอบกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research) ผสมผสานการวิจัยเชิงปริมาณ โดยการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น นำเสนอข้อมูลแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน ผ่านการเสวนา การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตการณ์ และตามรูปแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยผลดำเนินการวิจัยมีรายละเอียดดังนี้

1. ผลการศึกษาศักยภาพของกลุ่มแกนนำสมุนไพรบ้านโนนกราด ตำบลหนองสูง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์

ผลการวิเคราะห์ศักยภาพกลุ่มแกนนำสมุนไพรบ้านโนนกราด ตำบลหนองสูง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จากการศึกษาสภาพทั่วไปของชุมชน พบว่า เป็นชุมชนที่ยึดอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก โดยสภาพที่ตั้งของตำบลเป็นที่ราบลูกคลื่นเหมาะแก่การทำนา ซึ่งมีการทำนาปีละ 1 ครั้ง โดยอาศัยน้ำฝน และน้ำชลประทานจากคลองสีพัน ลำเหมืองโนนแค คลองมะเตือ คลองอีสานเขียว และบึงปรือแวง ในบริเวณที่ดอนซึ่งเป็นที่ตั้งของหมู่ 8 หมู่ 9 และหมู่ 15 มีโรงงานอุตสาหกรรมมาก่อตั้งทำให้ประชากรในชุมชนมีรายได้จากการจ้าง

ผลจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน และสมาชิกกลุ่มแกนนำสมุนไพรบ้านโนนกราด ตำบลหนองสูง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ พบว่า กลุ่มนี้เริ่มจัดตั้งเมื่อปี 2561 เกิดจากการรวมตัวของสมาชิกที่ออกจากงานประจำและต้องการหารายได้เสริมให้แก่ครอบครัว ปัจจุบันมีสมาชิก 33 คน ซึ่งทางกลุ่มได้เสนอว่าสภาพแวดล้อมของชุมชนโดยรวม มีภูมิประเทศและทรัพยากรตรงตามเหมาะสม

แก่การเป็นส่วนหนึ่งของเส้นทางการท่องเที่ยวของอำเภอเฉลิมพระเกียรติ อิงกระแสนักท่องเที่ยวและสุขภาพ และสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยจุดแข็งของทางกลุ่มคือเป็นกลุ่มแกนนำของชุมชนได้มีความตระหนัก และให้ความสำคัญกับการปลูกพืชสมุนไพรเป็นอาชีพเสริมและส่งเสริมให้การปลูกพืชสมุนไพรทุกครัวเรือน โดยในตอนแรกทำไว้ใช้เองและขายในราคาถูก เพื่อสร้างรายได้เสริมให้กับคนในชุมชน พืชสมุนไพรที่ปลูก เช่น ว่านหางจระเข้ มะกรูด ตะไคร้หอม อัญชัน และพล เป็นต้น ในการดำเนินงานของกลุ่มเพื่อสนับสนุนและช่วยเหลือให้สมาชิกในกลุ่มสร้างรายได้จากการเพิ่มมูลค่าให้กับวัตถุดิบในท้องถิ่น โดยรวมตัวกันเพื่อผลิตสินค้าที่ทำจากพืชสมุนไพรนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าให้สูงขึ้นหลากหลายรูปแบบ เป็นการสร้างรายได้เสริมให้กับคนในชุมชน เป็นแหล่งเรียนรู้และพัฒนาสิ่งใหม่ๆ รวมทั้งเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มี อีกทั้งยังได้ใช้วัตถุดิบที่มีในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยผลิตภัณฑ์แรกคือยาสมุนไพรผสมว่านหางจระเข้ อัญชัน และมะกรูด โดยผลิตออกจัดจำหน่ายให้คนในชุมชน ปัจจุบันมีการนำสมุนไพรในชุมชนมาใช้เป็นผลิตภัณฑ์ เช่น น้ำยาล้างจานมะกรูด และสเปรย์ยุงตะไคร้หอม เป็นต้น ข้อมูลดังกล่าวได้จากการสัมภาษณ์ของกลุ่มสมาชิก ดังประกอบภาพที่ 1

ภาพประกอบที่ 1 การสัมภาษณ์เพื่อศึกษาศักยภาพกลุ่มและผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม

จากการสัมภาษณ์และวิเคราะห์ศักยภาพของกลุ่ม เพื่อค้นหาศักยภาพของกลุ่มและผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม พบว่า สมาชิกกลุ่มมีความสามัคคีในการทำงานร่วมกัน ซึ่งเป็นผลมาจากมีแนวความคิดในการพัฒนากลุ่มที่ตรงกัน เป็นคนท้องถิ่นที่มีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาชุมชน รวมทั้งประธานกลุ่มยังมีความเสียสละในการทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อกลุ่ม รวมถึงสมาชิกกลุ่มทุกคนมีความมุ่งมั่นตั้งใจในการทำงาน คณะผู้วิจัยจึงเห็นว่าทางกลุ่มมีศักยภาพในการสร้างสรรค์และพัฒนาผลิตภัณฑ์ขึ้นมาใหม่ โดยเน้นผลิตภัณฑ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ซึ่งสามารถใช้ทรัพยากรและทุนที่มีอยู่ในชุมชนเป็นหลักได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำวัตถุดิบจากพืชสมุนไพรมาแปรรูปต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ ซึ่งผลิตภัณฑ์ที่ทางกลุ่มต้องการพัฒนาขึ้นมาคือ ลูกประคบและน้ำมันพลเพื่อการนวดแผนไทย อย่างไรก็ตาม เรื่องที่กลุ่มต้องได้รับการส่งเสริม คือเรื่องของบรรจุภัณฑ์ ตราสัญลักษณ์ ช่องทางการตลาดและการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนเพื่อเข้าสู่กระบวนการสร้างจุดแข็งของผลิตภัณฑ์ที่สามารถแข่งขันในระดับจังหวัดและระดับประเทศต่อไปได้

ผลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญที่ประสบผลสำเร็จในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น ผู้นำกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านสมุนไพร หมู่ 1 ตำบลหนองสูงเหนือ อำเภอลำดวนบุรีรัมย์ ทางกลุ่มเล็งเห็นการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพเป็นภูมิปัญญาสืบทอดกันมา การนวดและประคบสมุนไพรก็เป็นหนึ่งในภูมิปัญญาที่ใช้ในการดูแลสุขภาพเบื้องต้น โดยปัจจุบันมีผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับสมุนไพร ได้แก่ ลูกประคบ ผลิตได้มาตรฐานสินค้าปลอดภัย จากกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย และชุดอบตัวสมุนไพร ซึ่งได้รับการคัดสรรเป็นผลิตภัณฑ์โอระดับห้าดาว และสามารถนำไปจำหน่ายในงานแสดงสินค้าระดับมาตรฐานต่างๆได้ นอกจากนี้ ในกระบวนการผลิตของทางกลุ่มยังได้ใช้อุปกรณ์ เครื่องจักรมาช่วยในการเตรียมวัตถุดิบ เพื่อควบคุมมาตรฐานการผลิตให้เที่ยงตรงมากยิ่งขึ้น ดังประกอบภาพที่ 2

ภาพประกอบที่ 2 แสดงการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญที่ประสบผลสำเร็จในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น

2. ผลการพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูปสมุนไพรและส่งเสริมให้เกิดการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนของกลุ่มแกนนำสมุนไพรบ้านโนนกราด ตำบลหนองสูงเหลื่อม อำเภอลำทะเมนชัยบุรีรัมย์ โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วม

ผลการทำสนทนากลุ่ม (Focus group) ประชุมระดมความคิดของสมาชิกกลุ่มแกนนำสมุนไพรบ้านโนนกราด เพื่อร่วมกันกำหนดแนวทางการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน รวมทั้งการพัฒนาผลิตภัณฑ์และนำแนวทางการพัฒนาสู่การปฏิบัติ โดยแนวทางการพัฒนาที่กำหนดขึ้น ได้แก่ การอบรมเชิงปฏิบัติการ เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ลูกประคบและน้ำมันไพล โดยเชิญวิทยากรเป็นแพทย์แผนไทยปฏิบัติการประจำโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลนาตาขวัญ ที่มีความรู้มีประสบการณ์เป็นผู้อบรม ให้ความรู้ สาทิวิธี การพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยสมาชิกกลุ่มมีโอกาสได้เรียนรู้ภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติควบคู่กันไปทำเป็นผลิตภัณฑ์ต้นแบบ ดังภาพประกอบที่ 3

ภาพประกอบที่ 3 การอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ลูกประคบและน้ำมันไพล

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจของกลุ่มมาพัฒนาเป็นบรรจุภัณฑ์ต้นแบบ ตราสัญลักษณ์ให้กับทางกลุ่มสมุนไพรบ้านโนนกราด โดยลักษณะดอกออกเป็นช่อแบบช่อแยกแขนง ตามชอกใบใกล้ปลายกิ่ง กลีบดอกมี 5 กลีบ โคนเชื่อมติดกัน ปลายแยกบิดเวียนรูปกังหัน สีขาวแซมสีชมพูเป็นแถบตรงกลางแต่ละกลีบ ดังภาพประกอบที่ภาพที่ 4

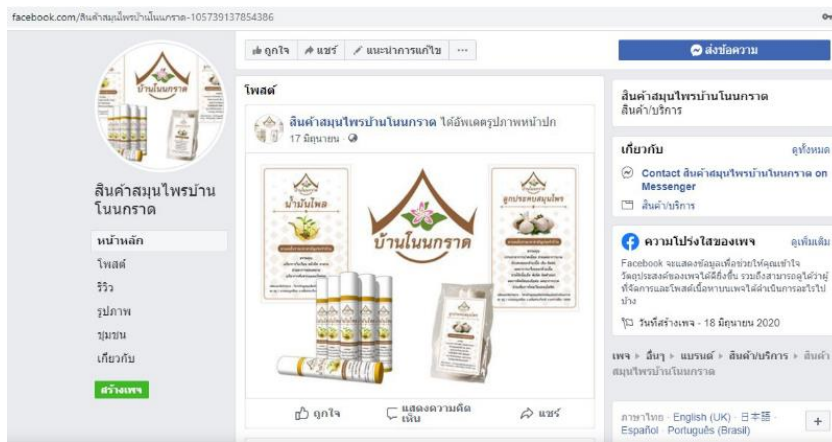

ภาพประกอบที่ 4 การออกแบบบรรจุภัณฑ์ต้นแบบ ตราสัญลักษณ์ลูกประคบและน้ำมันไพล

ในกระบวนการวิจัยนี้เน้นการมีส่วนร่วมในการคิดและพัฒนาแบบบรรจุภัณฑ์เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม ให้กับผลิตภัณฑ์ โดยให้สมาชิกกลุ่มมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเสนอแนะการออกแบบทั้งรูปแบบของบรรจุภัณฑ์ และฉลากของผลิตภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์ ผู้วิจัยได้ให้ข้อมูลวิธีการการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนและเอกสารการขอจัดตั้งรวมถึงประสานงานติดต่อไปยังสำนักงานเกษตรอำเภอลำทะเมนชัยบุรีรัมย์ จังหวัดนครราชสีมา เพื่อสนับสนุนให้กลุ่มจดทะเบียนเป็น “วิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์สมุนไพรบ้านโนนกราด” ซึ่งดำเนินการสมบูรณ์เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2563 ควบคู่ไปกับการสร้างช่องทางการจัดจำหน่ายออนไลน์ ชื่อ “สินค้าสมุนไพรบ้านโนนกราด” ให้สมาชิกกลุ่มเป็นผู้ดูแลการจัดจำหน่ายสินค้าทางช่องทางนี้ ดังภาพประกอบที่ 5 และภาพประกอบที่ 6

ภาพประกอบที่ 5 เอกสารการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์สมุนไพรบ้านโนนกรด

ภาพประกอบที่ 6 ช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้ากลุ่มผ่านช่องทางการตลาดพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์

3. ผลการประเมินผลิตภัณฑ์สมุนไพรขนาดแผนไทย จากการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรของกลุ่มแกนนำสมุนไพรบ้านโนนกรด ตำบลหนองสูงเหนือ อำเภอนเฉลิมพระเกียรติ เป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากผู้บริโภคที่ซื้อผลิตภัณฑ์จำนวน 100 คน ที่ทำการพัฒนาของกลุ่มแกนนำสมุนไพรบ้านโนนกรด ตำบลหนองสูงเหนือ อำเภอนเฉลิมพระเกียรติ ดำเนินการแจกแบบประเมินความพึงพอใจ สถานที่ในการทดสอบตลาดทางกลุ่มได้รับความอนุเคราะห์จากที่ว่าการอำเภอนเฉลิมพระเกียรติ ให้นำสินค้าออกจำหน่าย ในงานธงฟ้าอำเภอนเฉลิมพระเกียรติในระหว่างวันที่ 20-21 กรกฎาคม พ.ศ. 2563 และกิจกรรมอบรมมีผู้เข้าอบรมในโครงการในวันที่ 20 สิงหาคม 2563 ณ ห้องประชุมโรงพยาบาลอำเภอนเฉลิมพระเกียรติ ดังภาพประกอบที่ 7 และภาพประกอบที่ 8

ภาพประกอบที่ 7 การนำสินค้าออกจำหน่าย ในงานธงฟ้าอำเภอนเฉลิมพระเกียรติ

ภาพประกอบที่ 8 กิจกรรมอบรมรณรงค์เพื่อสุขภาพและการใช้ผลิตภัณฑ์ในโครงการในวันที่ 20 สิงหาคม 2563 ณ โรงพยาบาลเฉลิมพระเกียรติ อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์

ผลการประเมินความพึงพอใจที่มีต่อผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพต้นแบบของกลุ่มแกนนำสมุนไพรบ้านโนนกราด ตำบลหนองสูงเหนือ อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 2 ผลิตภัณฑ์ ได้แก่ ลูกประคบและน้ำมันไพล พบว่า ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 100 ชุด ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 65 คน คิดเป็นร้อยละ 65 เพศชาย จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 35 มีอายุระหว่าง 20-30 ปี จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 35 รองลงมาคืออายุระหว่าง 31-40 ปี จำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 26 มีอายุระหว่าง 41-50 ปี จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 24 และมีอายุระหว่าง 51-60 ปี จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 15 มีระดับการศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในระดับปริญญาตรี จำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 50 รองลงมาคือระดับการศึกษาชั้นมัธยมศึกษา 38 คน คิดเป็นร้อยละ 38 ส่วนใหญ่มีอาชีพข้าราชการ/พนักงานในหน่วยงานภาครัฐ จำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 33 รองลงมาคืออาชีพเกษตรกร 26 คน คิดเป็นร้อยละ 26 รายได้เฉลี่ยต่อเดือน 10,000-20,000 บาท จำนวน 58 คน คิดเป็นร้อยละ 58 ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ไม่มีปัญหาสุขภาพจำนวน 75 คน คิดเป็นร้อยละ 75 ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เคยใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรเพื่อสุขภาพ จำนวน 68 คน คิดเป็นร้อยละ 68 ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่พึงพอใจในผลิตภัณฑ์ลูกประคบมีค่าเฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ 4.13 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานโดยรวมเท่ากับ 0.69 และผลิตภัณฑ์น้ำมันไพล มีค่าเฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ 4.23 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานโดยรวมเท่ากับ 0.73 ซึ่งสามารถแสดงรายละเอียดความพึงพอใจ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์

ความคิดเห็นผู้บริโภค	ระดับความพึงพอใจ					
	ลูกประคบ			น้ำมันไพล		
	\bar{X}	S.D.	ระดับ	\bar{X}	S.D.	ระดับ
1. การเลือกซื้อผลิตภัณฑ์จากยี่ห้อ	3.55	0.82	มาก	3.58	0.82	มาก
2. รูปลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ที่สวยงาม	4.06	0.74	มาก	4.21	0.72	มากที่สุด
3. การเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ดูจากขนาดและปริมาณ	4.26	0.74	มากที่สุด	4.35	0.70	มากที่สุด
4. ตัวผลิตภัณฑ์ราคาเหมาะสมกับตราสินค้า	4.01	0.68	มาก	4.09	0.75	มาก
5. ราคาเหมาะสมเมื่อเปรียบเทียบกับคุณสมบัติของสินค้า เช่น ขนาด หรือ ปริมาณ	3.89	0.82	มาก	4.00	0.80	มาก
6. ราคาเหมาะสมเมื่อเทียบกับรายได้	4.35	0.70	มากที่สุด	4.40	0.63	มากที่สุด
7. ความเหมาะสมของสมุนไพรที่นำมาใช้	4.63	0.49	มากที่สุด	4.82	0.73	มากที่สุด
8. มีการประยุกต์ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น	4.26	0.74	มากที่สุด	4.32	0.67	มากที่สุด
9. มีประโยชน์สามารถนำไปใช้ได้จริง	4.04	0.41	มาก	4.25	0.76	มากที่สุด
10. ความพึงพอใจโดยรวมที่มีต่อผลิตภัณฑ์	4.23	0.75	มากที่สุด	4.29	0.70	มากที่สุด
รวม	4.13	0.69	มาก	4.23	0.73	มากที่สุด

จากการศึกษาความพึงพอใจของผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพต้นแบบของกลุ่มแกนนำสมุนไพรบ้านโนนกราด ตำบลหนองสูงเหนือ อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ พบว่า ผู้บริโภคมีความพึงพอใจในน้ำมันไพลในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.23$, S.D. = 0.73) และลูกประคบในระดับมาก ($\bar{X} = 4.13$, S.D. = 0.69) ดังนั้นจึงใช้เป็นต้นแบบในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มต่อไป

อภิปรายผล

1. จากผลการวิจัย ที่มีการวิเคราะห์ศักยภาพของกลุ่มและชุมชนบ้านโนนกราด โดยชุมชนมีความต้องการแปรรูปพืชสมุนไพรในการดูแลสุขภาพเป็นภูมิปัญญาสืบทอดกันมา เป็นผลิตภัณฑ์น้ำมันโพลและลูกประคบสมุนไพร โดยใช้ศักยภาพของกลุ่มผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับที่สุชาติ คุ้มสุดและคณะ (2560) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษากระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ของสินค้า OTOP เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ของสินค้าของผู้ประกอบการในโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ การพัฒนาแนวคิดจากการนำทรัพยากร และภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้มีการประเมินทางด้านการตลาด ลูกค้า และเทคโนโลยีที่ใช้เบื้องต้น มีการประเมินความเข้มข้น และมีการศึกษาศักยภาพของกลุ่มและวางแผนทางการพัฒนาสมาชิกของกลุ่มด้วย โดยคำนึงถึงความสามารถและความพร้อมของสมาชิกในกลุ่ม และการประเมินทางด้านธุรกิจ

2. จากผลการพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูปสมุนไพรตามมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน มีตราสัญลักษณ์และบรรจุภัณฑ์ช่องทางจัดจำหน่ายออนไลน์ รวมทั้งมีการจัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้วยศักยภาพของกลุ่ม สามารถจัดจำหน่ายจนเกิดรายได้ให้แก่กลุ่มและผู้บริโภคให้การยอมรับ สอดคล้องกับงานวิจัยของชไมพร รัตนเจริญชัยและคณะ (2562) ได้วิจัยเรื่อง การยกระดับผลิตภัณฑ์พืชสมุนไพรพุดขาวสู่สินค้า OTOP เพื่อพัฒนารูปแบบบรรจุภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปสมุนไพรแทนคุณบ้านสันมะแพน ตำบลธารทอง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ผลการศึกษาพบว่า บรรจุภัณฑ์ที่ได้มีการพัฒนาเป็นบรรจุภัณฑ์ต้นแบบสามารถสร้างการรับรู้แก่ผู้บริโภคผ่าน การสร้างตราสินค้าให้มีความเป็นเอกลักษณ์ เฉพาะตัวของผลิตภัณฑ์ได้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยในครั้งนี้ อย่างไรก็ตาม ความมีการประเมินความพึงพอใจอย่างรอบด้าน เช่น การประเมินต้นทุน กำไร ความเสี่ยงในการทำธุรกิจ เป็นต้น

3. ผลการประเมินความพึงพอใจในผลิตภัณฑ์ ผู้บริโภคมีความพึงพอใจในน้ำมันโพลในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.23$, S.D. = 0.73) และลูกประคบในระดับมาก ($\bar{X} = 4.13$, S.D. = 0.69) ตามลำดับ สอดคล้องกับงานวิจัยของพวงทอง แก้วมาลา (2562) ที่ได้ศึกษารูปแบบของบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์สบู่ เพื่อศึกษาปัญหาการตลาดที่จะนำผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาด โดยใช้แบบสอบถามจำนวน 80 คน ผลการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจเฉลี่ยของลูกค้าผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามองค์ประกอบด้าน พฤติกรรม การใช้ผลิตภัณฑ์ขัดผิวกาย มีค่าเฉลี่ย รวมความพึงพอใจในระดับมาก (3.69) มีเพียง 2 องค์ประกอบย่อยที่อยู่ในระดับปานกลาง คือ ส่วนใหญ่โลชั่น/ครีมบำรุงตัว และโลชั่น/ครีม บำรุงหน้า นอกนั้นอยู่ในระดับมาก ซึ่งเป็นการประเมินความพึงพอใจเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในผลิตภัณฑ์เช่นกัน

สรุปผลการวิจัย

การใช้ศักยภาพของกลุ่มผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ได้มาตรฐานผลิตภัณฑ์ มีตราสัญลักษณ์และบรรจุภัณฑ์ของผลิตภัณฑ์ มีการจัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน สามารถจัดจำหน่ายจนเกิดรายได้ให้แก่กลุ่มและผู้บริโภคให้การยอมรับ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากผลการวิจัยที่มีการศึกษาศักยภาพของพื้นที่ ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม มีแนวทางในการพัฒนาร่วมกับชุมชน ดังนั้น การนำผลการวิจัยไปใช้ จะต้องคำนึงถึงหลักการมีส่วนร่วม ความพร้อมของชุมชน กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ได้มาตรฐาน รวมทั้งการตลาดที่สามารถแข่งขันและชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมศักยภาพของชุมชนเพิ่มมากขึ้น เช่น ปัจจัยภายนอกที่สามารถเข้ามาส่งเสริมศักยภาพของกลุ่มแนวทางการพัฒนาบุคลากรของชุมชน เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

จามรี ชูศรีโหม ปุณยวีร์ ศรีรัตน์ และนิภาพร แซ่เจ๋น. (2558). การศึกษาความพร้อมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ กรณีศึกษาอุทยานบ่อน้ำร้อน ตำบลวังหิน อำเภอบางขัน จังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย. 35(3): 91-114.

ชัมย์พร รัตนเจริญชัย กรวิกา ไชยวงศ์ ณิชพันธ์ ปิตินิยมโรจน์ วริยา ยอดปิ่น และภาพิมล บัวใจ. (2562). การยกระดับผลิตภัณฑ์พืชสมุนไพรพุดขาวสู่สินค้า OTOP. วารสารวิชาการรับใช้สังคม มทร.ล้านนา. 3(1). 19-29.

- พวงทอง แก้วมาลา. (2562). การพัฒนาผลิตภัณฑ์สบู่ของผู้ประกอบการในโครงการบ่มเพาะ หน่วยบ่มเพาะวิสาหกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม. รายงานการวิจัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม. จังหวัดมหาสารคาม.
- มาลินี คำเครือและธีระพันธ์ โชคอุดมชัย (2562) คำเครือและธีระพันธ์ โชคอุดมชัย. (2562). กลยุทธ์การสื่อสารการตลาดออนไลน์ที่มีผลต่อพฤติกรรมการซื้อสินค้าโอท็อปผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของผู้บริโภคในจังหวัดกาญจนบุรี. วารสารวิจัยราชภัฏกรุงเทพฯ. 6(1): 1-8.
- สุชาดา คุ่มสลุด ยुरพร ศุทธรัตน์และปรียานุช อภิบุญโยภาส. (2560). การศึกษากระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ของสินค้า OTOP ตามแนวคิด OVOP. วารสารปัญญาภิวัฒน์. 9(3). 16-28.
- Drucker, P.F. (2006). **The Practice of Management**. Routledge. Newyork. USA.